

Het gevecht om Kerstmis

JOHAN WINKLER

Het is al heel, heel lang geleden, dat er vrijwel geen vakantie was, of we gingen naar Grootvader en Grootmoeder in dat kleine dorp aan de rivier. Twee keer overstappen, en telkens was het een kleiner treintje, en telkens reed het langzamer. Het laatste treintje was zelfs eerder een trammetje, een stoomtrammetje dan, zó langzaam reed het. Nu eens langs de weg en dan dwars over de weg, maar dan ging er op het oude locomotiefje een bel, om die doodenkele boerenwaggen, die er misschien net aankwam, te waarschuwen.

Twee keer overstappen, wat een reis! Ze duurde wel drie uur, maar dan was je er ook. Vlak bij Grootvaders huis, schuin aan de overkant, want daar was voor het hele dorp de halte. Stel je voor, dat die halte ergens anders geweest zou zijn dan dáár, vlak bij het huis van Grootvader! Stel je voor! Want Grootvader was de burgemeester van het dorp. Hij was daar de machtigste, de hoogste, en wij, zijn kleinkinderen, vonden het heerlijk om met hem te wandelen, omdat ieder die we tegenkwamen zo beleefd z'n pet of z'n hoed afnam. Grootvader kende ze allemaal en dan maakte hij een praatje met ze. Over het weer, over het land, over de rogge en over de koeien en hij had overal verstand van, hij wist het soms beter dan de boeren zelf: wat ze moesten doen als het al te nat of al te droog was of als er een ziekte was onder het vee.

Och, het was maar een klein dorp, daar aan die rivier, maar in dat dorp was Grootvader de baas. „Ik kan voor die vijfhonderd mensen hier net zoveel doen als meneer Van Leeuwen voor die vijfhonderdduizend van hèm, en misschien zelfs meer!” zei Grootvader altijd.

Meneer Van Leeuwen, dat was de burgemeester van Amsterdam, en meneer Van Leeuwen was iets heel bijzonders: als de koningin op bezoek was, droeg hij zelfs een gouden sabel en een steek. „Aan die onzin hoef ik gelukkig niet mee te doen,” zei Grootvader. Nee, die was met zijn vijfhonderd mensen best tevreden. Meer verlangde hij niet. Hij woonde er best in dat dorp en hij had het er goed en ze hielden allemaal van hem.

De kinderen ook!

Dat konden we wel merken, als we met ons drieën, m'n zusje, m'n broertje en ik, met Kerstmis óók bij Grootvader en Grootmoeder mochten logeren. Met Kerstmis was het in Grootvaders huis altijd groot feest. Dan werden de kinderen van de hoogste twee klassen van de dorpschool, soms waren er dat wel vijftien, uitgenodigd om het Kerstfeest te komen vieren. Wat bracht dat een werk voor Grootmoeder mee! Maar ik heb haar daar nooit over horen mopperen. Zij was altijd blij en vrolijk en opgewekt. Zij praatte niet veel, want dat deed Grootvader al genoeg, zei ze. Maar des te meer dééd ze, en alles wat ze deed, was lief en was goed. Als ze zo'n hele dag voor Kerstmis met het ene dienstmeisje in de weer was geweest, dan was de burgemeesterswoning in een echt paleis herschapen. De tussendeuren wijd open. Voorkamer en achterkamer één grote ruimte. Alle meubels zoveel mogelijk weggeruimd. En een reus van een kerstboom. Papieren slingers langs de muren. En dennegroen om alle schilderijen heen. De piano dicht bij de kerstboom geschoven.

Het feest kan beginnen! 's Avonds precies half acht komen de schoolkinderen; ze ma-

ken op de gang nog groot lawaai, maar als ze de grote kamers binnenkomen en de boom met de lichtjes zien, zijn ze eensklaps doodstil en ze kijken met open mond en open ogen naar al dat moois en heerlijk. Wij, mijn broertje en mijn zusje en ikzelf natuurlijk ook, want toen, lang geleden, was een kerstboom nog iets zeldzaams, helemaal niet iets gewoons. En dan speelt meester, die natuurlijk meegekomen is, op de piano en we zingen allemaal mee en Grootvader vertelt het Kerstverhaal, dat erg oud is, en toch is het altijd weer nieuw, zegt hij, en dan wordt er nog eens gezongen en chocola gedronken en koek gegeten en tenslotte krijgt ieder een boek en een grote zak lekkers.

Ja, die dure boeken en dat dure lekkers, dat was het enige waar Grootmoeder wel eens over mopperde: dat dat zo duur was en zoveel kostte, want Grootvader moest dat allemaal zelf betalen, heel dat geweldige, grote feest. Maar dan klopte Grootvader haar maar wat op haar schouder:

„Het moet nu eenmaal, Moeder, zo'n oude, oude gewoonte van hier in het dorp mag je niet zomaar afschaffen." En omdat je zo'n oude, oude gewoonte niet zomaar af mag schaffen, daarom was het elke kerstvacantie, als wij kwamen logeren, weer feest in die twee grote kamers van het burgemeestershuis. Feest met een kerstboom en met meester aan de piano en met een oud verhaal, dat tegelijkertijd nieuw was en met chocola en aan het slot een cadeau voor allemaal.

Niet alleen kerstbomen waren in die tijd iets zeldzaams. Ook auto's waren dat. Als er dan ook een automobiel — zo noemde je ze toen — in het dorp kwam, liep iedereen uit om er naar te kijken. Op zekere dag verscheen er zelfs een heel grote! De meester heeft het mij later zelf verteld, hoe ongelukkig het meteen die eerste dag al liep. Met die auto. En met die meneer Alterijck, die er in zat. Een heel erg rijke heer was dat blijkbaar. Want wie kon er anders in die tijd zo'n peperduur ding op na houden? Een auto met een chauffeur nog wel!

De chauffeur in een grote witte bontjas en de auto blinkend van de koperen lantarens, — zo kwam het geval de dorpsstraat inrijden op een regenachtige dag in het voorjaar. En een modder, dat er door dat vehikel in het rond gespat werd! Maar die chauffeur op de open bok en meneer Alterijck achterin trokken zich daar niets van aan. Die reden maar, sneller dan zelfs een rijtuig met twee paarden rijden kon. En de modder spatte maar in het rond, en wie niet haastig op zij sprong, kwam van onder tot boven onder het vuil te zitten. Grootvader bijvoorbeeld! Want die liep net door de dorpsstraat, toen het gevaarte daar aan kwam zetten. Natuurlijk, Grootvader had ook opzij

kunnen springen, maar dat *doet* een burgemeester nu eenmaal niet. En dus kwam hij onder de modder te zitten.

Je weet, vertelde meester mij later, hoe Grootvader was. Een beste man, maar opvliegend en ik heb hem dus nooit zo nijdig gezien als toen. Hij stond daar midden in de straat dat stinkende ding na te kijken en hij hief zijn wandelstok dreigend in de hoogte en ik zag hem hoe langer hoe roder worden. En ja, voegde meester daar aan toe, als jouw grootvader zich toen niet herinnerd had, dat hij de burgemeester was, en zich dus waardig had te gedragen, dan zou hij die meneer Alterijck vast en zeker een heel erg lelijk woord hebben achterna geroepen. Maar je grootvader beheerste zich.

Ja, Grootvader beheerste zich. Maar van dat ogenblik af aan waren ze elkaars vijanden: Grootvader en die mijnheer Alterijck, die hem dat modderbad had bezorgd. Vijanden? Was die mijnheer Alterijck, die rijke automobilist, dan niet heel ergens anders vandaan dan van ons dorp? Dat was ook zo, maar toen hij daar met dat ongewone, peperdure voertuig verscheen, was het om die oude buitenplaats te kopen aan de overkant van de rivier. „Het kasteel” noemden ze dat vervallen huis. Iets van een kasteel had het ook, met die lange oprijlaan en de drooggevallen gracht om het huis en met de torentjes op alle vier hoeken van het dak. Als je bij Grootvader voor het raam stond, keek je daar allemaal op uit: op „het kasteel” aan de overkant van de rivier.

„Dat er nou nooit eens iemand komt om het te kopen en het behoorlijk op te knappen,” hoorden we Grootvader dikwijls zeggen. En dan liet hij er op volgen, hoe zonde en jammer het was, dat het kasteel nu al vijftien jaar leeg stond en dat het dus elke dag meer geld zou kosten om er nog eens een behoorlijk huis van te maken. „Jammer, jammer,” bromde Grootvader dan.

En toen kwam dan eindelijk de man, die het kasteel kocht en die het liet opknappen. Mijnheer Alterijck! Mijnheer Alterijck van de automobiël! Een grote, forse, gezette man, die, als hij niet in zijn blinkende open auto zat met een grote reisdeken over zijn benen, alleen maar hijgend en proestend en puffend over straat kon lopen, zó dik was hij. „Een walg van 'n vent,” mopperde Grootvader, die altijd de andere kant opkeek als hij hem tegenkwam en dat was, omdat hij hem die modderspatten maar niet vergeven kon.

Mijnheer Alterijck trok zich van Grootvader niets aan. Wat had hij met die brommerige burgemeester van dat boerendorp te maken! Mijnheer Alterijck haalde timmerlui en metselaars naar het dorp en nog voor de zomer goed en wel om was, was het oude kasteel in volle glorie herrezen. Wat een pracht! Witte kiezelstenen in heel de lange oprijlaan. Op de vier torentjes koperen windvanen, die al net zo blonken als de lantarens op mijnheer Alterijcks automobiël. Het hele huis wit geschilderd. In de gracht rondom het huis weer water. Wat een pracht! En het mooiste van al was die huisknecht in z'n gestreepte jasje, die op het bordes verscheen om z'n hijgende meester uit de auto te helpen. Daar keek het hele dorp z'n ogen naar uit en de schooljeugd het meest. Uit de verte natuurlijk. Want niemand waagde zich verder dan het begin van de oprijlaan. Stel je voor, dat je over die witte kiezelstenen zou lopen. Nee, dat durfde er géén.

En zo werd het winter. De eerste winter, dat meneer Alterijck op het dorp en in het kasteel woonde. Kerstmis naderde en toen de kerstvacantie begonnen was, gingen wij weer bij Grootvader en Grootmoeder logeren. Heerlijk! De treinreis! En tweemaal overstappen! En tenslotte weer het gezellige stoomtrammetje met z'n schokkende,

zwaaiende locomotiefje, dat dan eindelijk vlak voor Grootvaders huis stil stond. En ja, daar stond Grootvader al op de stoep. Die goeie, goeie Grootvader. Wel eens brommerig en mopperig, maar altijd vlak daarop toch weer vrolijk en vol dwaasheden. „Ha, zijn jullie daar weer!” riep hij, maar ik voelde meteen al, dat er iets met hem wàs. Zijn stem klonk anders dan anders. Lang zo vrolijk niet, lang zo ondeugend niet. Maar, dacht ik, misschien vergis ik me, en ja, het was toch allemaal als van ouds. Eerst de begroeting met Grootmoeder, die alweer wat witter en kleiner was geworden dan de vorige keer, en dan allemaal naar Grootvaders kantoortje links bij de voordeur. En daar moesten wij drieën, mijn zusje, mijn broertje en ik, ieder op z'n beurt op dat vaste plekje bij de deur gaan staan om ons te laten meten. Want dat hield Grootvader precies bij! Zijn potlood boven ons hoofd en dan een streepje op het behang: alweer een stuk hoger dan de vorige keer. Maar terwijl die meetpartij anders altijd met stoeien en plagen gepaard ging, verliep het nu allemaal erg stil en kalm. Er was dus toch iets met Grootvader. Maar wat? We durfden het hem zelf niet vragen. En we durfden het Grootmoeder ook niet vragen. Wat was er toch?

We zouden het gauw genoeg te weten komen. Janneke, Grootmoeders dienstmeisje, vertelde het de volgende ochtend fluisterend aan mijn zusje, die haar met het aardappelschillen zat te helpen: meneer Alterijck van het kasteel had Grootvader voor „oude bok” uitgescholden en Grootvader had „O.Weëer!” tegen hem geroepen, zo maar op het postkantoortje, waar ze tegen elkaar op waren gebotst, toen Grootvader en meneer Alterijck allebei tegelijk naar het loket wilden lopen om postzegels te kopen, en toen was dominee, die er gelukkig ook net was, tussenbeide gekomen en zo was het gelukkig bij die paar wóórden gebleven. Maar wel had meneer Alterijck Grootvader nog nageroepen, dat hij hem wel krijgen zou, en waarméé, dat was nu gebleken, vertelde Janneke. Want nu het tegen Kerstmis liep, had die dikke meneer Alterijck de kinderen van de hoogste twee klassen óók uitgenodigd voor het kerstfeest. Kerstfeest bij hem. Op het kasteel. En op precies dezelfde avond. Ookom half acht. En dát zou me een feest worden. Heel het dorp was er vol van. Er werd al van alles over verteld. Dat ieder kind een horloge zou krijgen en niet maar zo'n vroom prutsboek, en dat er muziek zou zijn uit een pathéfoon en nog een heleboel dingen meer. En ja, de ouders van de kinderen mochten meekomen en ze zouden bier krijgen en dat had bij Grootvader nu eenmaal niet gekund, al was het alleen maar vanwege de ruimte in die twee kamers.

Dat wist Janneke dus allemaal te vertellen. En ook, dat Grootvader heel koppig *zijn* kerstfeest tòch ging houden. Hij had de kinderen óók uitgenodigd, net als andere jaren. Maar of ze zouden komen? Geen mens, die het geloofde!

De mensen die het niet geloofden, kregen gelijk. Er kwam die Kerstavond bij Grootvader niemand. Alleen de meester. En toen die binnenkwam, kreeg Grootvader tranen in zijn ogen. Maar van de kinderen kwam er geen. En toch was alles net zo voorbereid als andere jaren. Daar had Grootvader op gestaan. Je bent nu eenmaal burgemeester of je bent het niet. En een goede, oude, oude gewoonte moet je handhaven, al komen er ook duizend van die oorlogswinstmakers, van die O.Weërs, als meneer Alterijck, die jou voor „bok” durven uitschelden. Zo maar in het postkantoor. En die jou met modder volspatten. Zo maar in de dorpsstraat. Grootmoeder en Janneke waren dus aan het werk gegaan. Alle meubels werden weer opzijgeschoven. De papieren slingers van vorig jaar werden van zolder gehaald en langs de muren opgehangen. De boom versierd, de piano bij de boom geplaatst. De boeken voor de kinderen van de hoogste twee klas-

sen lagen onder de boom. Alles was klaar. Maar de kinderen kwamen niet. Alleen meester kwam. En alleen wij drieën waren er, omdat wij nu eenmaal Grootvaders kleinkinderen waren. En Grootvader zelf? Die deed eerst, of er niets aan de hand was. Hij vertelde het Kerstverhaal, zoals alle andere jaren en net als andere jaren zei hij, dat het een heel oud verhaal was, maar toch altijd nieuw, en hij zong de kerstliederen mee, toen meester aan de piano ging zitten, maar je merkte dat er iets aan die stem van hem haperde. Vroeger hoorde je hem boven al die kinderen uit, maar nu hoorde je hem haast niet, zo zachtjes zong hij. Maar misschien kwam dat alleen maar, omdat hij er met zijn gedachten niet bij was en aan dat andere feest dacht, aan de overkant van de rivier, in het kasteel. Ons feest, dat eigenlijk niets feestelijks had, was gauw afgelopen. Meester scheen blij te zijn, dat hij weg kon gaan. We keken hem voor het raam na, hoe hij het bruggetje over de rivier overging, de kant van het kasteel op. Zou nu zelfs meester nog naar dat gedoe van meneer Alterijck gaan, vroegen wij ons af. Maar Grootmoeder, die onze gedachten scheen te raden, zei: „Nee, hij gaat alleen maar even kijken.” En dat was ook zo. Na een poos kwam meester terug. In die tussentijd had Janneke de kaarsen van Grootvaders Kerstboom maar uitgeblazen en de tussendeuren dichtgeschoven. Met ons allen zaten we in de voorkamer, toen meester binnenkwam. Ja, hij was er even geweest. Het halve dorp was er. En meneer Alterijck schonk maar bier. Het kon niet op. En er was een boom van geweld. En die draaide steeds maar rond, want daar hadden ze iets op verzonnen. En terwijl die boom ronddraaide — ja, ik hoor het meester nog zeggen — terwijl die boom ronddraaide, net zo dronken als de rest, speelde de pathéfoon aan één stuk door „Piet Hein.”

Piet Hein! Toen meester dat zei, begon Grootvader ineens te lachen. „Piet Hein!” riep hij maar, „Piet Hein!” Het was akelig om te horen, zo raár als Grootvader daarbij lachte. En het was nog akeliger om te zien, hoe dat lachen ineens in huilen overging. „Piet Hein!” huilde Grootvader maar, „Piet Hein!” En toen bracht Grootmoeder ons naar bed. Heel rustig, lief en kalm, zoals ze altijd was.

En toen? Toen liep alles toch nog goed af. Nee, niet voor mijnheer Alterijck. Die zat nog maar een kort tijdje op zijn kasteel. Een „O.Weeër”, had Grootvader hem genoemd. Dat betekende, dat hij oorlogswinst gemaakt had en och, zo in de jaren 1914 tot 1918 ging dat soort winst even snel verloren als het gemaakt werd. Mijnheer Alterijck moest eerst zijn blinkend koperen automobiël verkopen en toen het kasteel. Daar kwam na een tijdje een meisjeskostschool. Nee, met mijnheer Alterijck liep het bepaald niet goed af. Het volgend jaar werd er geen feest meer op het kasteel gevierd. Geen draaiende boom meer, geen bier meer en geen Piet Hein.

En och, niemand vond dat eigenlijk jammer. Achteraf hadden ze allemaal wel gevoeld, dat het die avond toch niet bepaald een *goed* feest was geweest. De een na de ander waren ze dat Grootvader ook komen vertellen, de ouders en de kinderen, en of hij het ze maar vergeven wou! En dat heeft Grootvader toen maar gedaan en het volgende Kerstfeest werd weer in de burgemeesters-

woning gevierd, helemaal als van ouds. Met de grote kerstboom en met meester aan de piano en de kinderen van de twee hoogste klassen en met Grootvader, die het oude Kerstverhaal vertelde, dat toch altijd weer nieuw is. Het was allemaal net als vroeger, behalve dat ene ogenblik, toen Grootvader vlak na dat verhaal nog iets zei.

„Laten we samen even aan die mijnheer Alterijck denken,” zei hij, „die 't nu misschien wel moeilijk heeft en die alles kwijt is . . . we hadden misschien toch heel anders tegen hem moeten zijn . . . ik bijvoorbeeld . . . toen ik in dat postkantoor terugschold . . . dat hij me onder de modder spatte en uitschold heb ik hem vergeven . . . ik hoop nu alleen maar, dat hij 't mij óók doet . . .”

Toen Grootvader dat gezegd had, was het even heel erg stil. Maar toen riep hij zelf vrolijk: „En nu de chocola!” en daar kwamen Grootmoeder en Janneke al met de dampende ketel binnen!

Het kerstlam Emanuel

CLARA DE GROOT

De juffrouw van de Zondagsschool in Ganzingaweide begreep er niets van. Waar bleven de kinderen toch? Alleen klein Annetje zat zoet in de klas om haar gezelschap te houden en verder waren de banken allemaal leeg. De drie Koningen, die juf op het flanelbord had gezet, keken er sneu van. Maar eindelijk kwamen ze toch opdagen, Hendrik en Margrietje, de twee bollebozen van de klas, voorop. Ze liepen als hazen.

„Maar jongens,” zei de juffrouw, toen ze hijgend en met rode wangen het lokaal binnenkwamen, „hoe komen jullie zo laat?”

„Juf,” zei Margrietje, en haar ogen straalden, „Juf, bij de koster zijn twee lammetjes geboren. Zulke schatjes!”

Juf kon haar oren niet geloven.

Lammetjes, nù? Twee dagen voor Kerstmis? Lammetjes werden toch altijd in het voorjaar geboren?

„Ja, Juf,” riepen er een paar tegelijk. „Het is heus waar. Heus waar.”

„En, Juf,” zei Hendrik, en hij stotterde een beetje van opwinding, „een lammetje is

